

MUISTIO

Luonnon virkistyskäyttöstrategian ohjausryhmän 1. kokous

Aika: 11.1.2021 klo 12.30-14.00

Paikka: Microsoft Teams -etäyhteydellä

Osallistujat

Tarja Haaranen, ylijohtaja, YM (puheenjohtaja)
Ida Honkanen, asiantuntija, TEM (jäsen)
Jyri Inha, lainsäädäntöneuvos, VM (jäsen)
Eki Karlsson, toiminnanjohtaja, Ulkoilufoorumi/Suomen Latu (jäsen)
Leena Kristeri, lakimies, MTK (jäsen)
Sakari Kokkonen, päällikkö, Metsähallitus Luontopalvelut (jäsen)
Miliza Malmelin, erityisasiantuntija, YM (jäsen)
Erja Metsäranta, rakennusneuvos, OKM (varapuheenjohtaja)
Mari Miettinen, asiantuntija, STM (jäsen)
Matti Nieminen, erityisasiantuntija, YM (sihteeri, jäsen)
Satu Pääkkönen, johtaja, ELY-keskukset/Y-vastuualue (varajäsen)
Markus Tarasti, yksikön päällikkö, YM (jäsen)
Marianne Selkäinaho, maaseutuylitarkastaja, MMM (jäsen)
Anna-Leena Seppälä, yksikön päällikkö, YM (jäsen)
Maria Torttila, erityisasiantuntija, LVM (jäsen)
Taina Väre, erityisasiantuntija, Kuntaliitto (jäsen)

1. Kokouksen avaaminen

Puheenjohtaja Tarja Haaranen avasi kokouksen klo 12.30 ja toivotti kaikki tervetulleeksi.

2. Järjestäytyminen ja esittäytymiset

Esityslista hyväksyttiin muutoksitta. Puheenjohtaja totesi, että tasa-arvolain mukaiseen sukupuolijakauman tavoitteeseen on pyritty, mutta tästä huolimatta ohjausryhmä on naispainotteinen. Vaihdoksia oli tehty jäsenten ja varajäsenten välillä. Todettiin, että ajankohta luonnon virkistyskäytön strategian laadinnalle on otollinen.

Varapuheenjohtaja Erja Metsäranta (OKM) esittäytyi, ja tämän jälkeen kaikki muutkin osallistujat.

Eki Karlsson kertoi edustamansa Ulkoilufoorumin olevan 17:n järjestön verkosto.

3. Ohjausryhmään osallistuvien organisaatioiden näkökulmat strategian päätavoitteista

Ohjausryhmään osallistuvien organisaatioiden edustajat kertoivat lähtökohdista ja tavoitteista omasta näkökulmastaan. Tämä osuus kokouksesta myös tallennettiin.

Leena Kristeri (MTK)

- Tarve jokamiehen oikeuksien tarkasteluun, kun ilmastonmuutoksen myötä jälkiä jää aiempaa enemmän maastoon esimerkiksi sähköavusteisista polkupyöristä.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki sekä luonnonsuojelulain kokonaisuudistus (joka säätelee eniten jokamiehen oikeuksia) nyt auki, ei välttämättä muutostarpeita mutta keskustelutarpeita.
- Maanomistajille tehty mallisopimuksia, virkistyskäyttösopimus Suomen Ladun kanssa, mutta esimerkiksi Kuntaliitto ei ole mukana mallisopimuksissa.

Mari Miettinen (STM)

- Luonnolla on todella suuri merkitys koko väestölle terveyden, hyvinvoinnin, työkyvyn ja toimintakyvyn näkökulmasta. Hyvinvoinnin näkökulmasta etenkin mielen hyvinvoinnille, mikä on korostunut koronaan aikana.
- Luonto on lähtökohtaisesti mahdollinen suurelle osalle väestöstä, tärkeä matalan kynnyksen liikkumisympäristö. Tarve turvata myös heikommassa asemassa oleville, erityisesti ikäihmisille, joille ulkoilun merkitys tärkeä.
- Luontoympäristöllä on suuri merkitys sairauksien ennaltaehkäisyssä, hoidossa ja kuntoutuksessa. Erityisesti mielenterveyspotilaiden kohdalla on saatu hyviä kokemuksia, tutkimustuloksia löytyy.
- Strategia tärkeä kytkeä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen strategiaan, jonka päätavoite on vähentää eroja väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä. Kansanterveyden neuvottelukunnassa valmistellaan paraikaa periaatepäätöksen toimintasuunnitelmaa, ja se julkaistaan alkuvuodesta. Luonto on jo sisällytetty usein toimenpide-ehdotuksiin.

Sakari Kokkonen (Metsähallitus Luontopalvelut)

- Monia yhtymäkohtia siihen, mitä Luontopalveluissa nyt meneillään. Virkistyskäytönpalvelujen kohdistamisessa korona on avannut uusia näkökulmia siihen, minkälaisiin kohteisiin ja mitä tarvitaan. Palveluntarjonnan priorisoinnista valtion kohteilla on hyvä käydä keskustelua. Toimijoiden yhteistyö ja verkostoituminen; valtion ja muiden toimijoiden palvelujen yhdistäminen.
- Terveys- ja hyvinvointiteema tärkeä. Eri toimijoiden yhteistyö tässä tärkeää vaikuttavuuden kannalta.
- Seurantojen ja kävijätutkimusten kehittäminen ovat tärkeitä, jotta saadaan tietoa ja voidaan selkeyttää tilannekuvaa.
- Luonto- ja ympäristökasvatuksessa sekä luontotiedon välittämisessä Suomen kansalaisille ja asiakkaille on yhtymäkohtia virkistyskäyttöön ja ympäristötietoisuuteen.
- Kestävyyden seuranta ja mittaaminen, uhkien ja riskien tunnistaminen. Vastuullisuuskysymykset liittyvät matkailija-näkökulmaan ja kotimaan matkailuun.
- Asiakaskokemusten huomioiminen (esim. kartat ja luontoon.fi).

Eki Karlsson (Ulkoilufoorumi / Suomen Latu)

- Lähtötilanne on Lukenkin tutkimuksenkin mukaan hyvä: suomalaiset ulkoilevat 170 kertaa vuodessa, aiheuttaen aikuisväestölle 640 miljoonaa ulkoilukertaa ja koko väestölle 850 miljoonaa ulkoilukertaa vuodessa. 2/3 aikuisten fyysisestä aktiivisuudesta tapahtuu ulkona. Suomi on EU:n ulkoilullisin kansakunta.
- UKK-instituutin selvityksen mukaan liikkumattomuuden suorat kustannukset ovat 3,5 mrd euroa ja välillisten kustannusten kautta 7,5 mrd. euroa. Jos saataisiin matalan kynnyksen liikkumisella ja vain oleilemalla luonnossa vaikka 10% tästä pienennettyä, niin olemme suomalaiset voittajia myös taloudellisesta näkökulmasta.
- Olemme kysyneet suomalaisilta, mitkä olisivat eniten kehitettäviä liikuntapaikkoja, niin ulkoiluolosuhteet nousevat kärkeen, lähiulkoilureitit ja polut. Mitä lähempänä ne ovat, sen tärkeämmäksi niiden kehittäminen koetaan.
- Ykköstavoitteemme tälle työlle on löytää luonnon virkistyskäytölle ja sen edistämiseksi koordinaatio-vastuuministeriö ja sille riittävät resurssit. Ulkoilu- ja luonnon virkistyskäyttö jakaantuu nykyisellään monen ministeriöhallinnon alueelle (OKM, YM, MMM, STM). Valtaosa virkistyskäyttömahdollisuuksista luodaan kuitenkin kunnissa. Vastuuministeriö pitää olla, jotta ulkoilun hyödyt valuvat kuntien päätöksentekoon asti. Ulkoilusta otettava vastuu myös valtionhallinnossa, jotta suomalaiset voisivat entistä paremmin.

Taina Väre (Kuntaliitto)

- Hyvinvointinäkökulma on tärkeä. Kunnissa on menossa useita hankkeita, mm. hyvinvoinnin, kestäväyyden ja vastuullisuuden näkökulmasta.
- Luontomatkailu on kuntien vetovoima- ja elinvoimatekijä, varsinkin tietyillä alueilla Suomessa, kansallispuistot tässä isossa roolissa. Kunnan rooli saavutettavuuden mahdollistamisessa, infran rakentajana ja ylläpitäjänä.
- Kunnilla on luontopolkuja ja reittejä, luontokouluja ja kursseja. Korona-aikaan kohteet ovat olleet kovalla käytöllä ja käyttö näkyy maastossa. Luonto oppimisympäristönä on tärkeä kuntien näkökulmasta.
- Luonnon virkistyskäytön sovittaminen muun maankäytön tarpeisiin. MRL:n uudistus tulikin jo esiin.
- Järjestöjen ja muiden virkistyskäytön edistäjien sekä elinkeinon harjoittajien kanssa tehtävä yhteistyö kunnissa.
- SYKE:n kanssa aloitettu Luontokunnat –kampanja, tukee kuntien luontotyötä verkostotoimintana (lisää: luontokunnat.fi). Kehitetään kunnissa luonnon virkistyskäyttötoimintaa.

Jyri Inha (VM)

- Temaattiset aihekokonaisuudet nousseet edellisissä puheenvuoroissa jo esiin. Mahdollisuudet horisontaalisen strategian valmisteluun. Tavoitteenamme saada mahdollisimman paljon lisäarvoa jatkolle, keskeisiin painopistealueisiin. Mietintä ja silmälläpito kannattaa kytkeä näiden temaattisten painotusten keskinäisiin painotuksiin.
- Strategiatyössä keskeisten painopistealueiden tunnistamisessa huomioitava toimintaympäristön muutos (mm. ilmastonmuutos, yritysraakenteen, ihmisten

toimintatapojen muutos), toimintatapojen ja -kulttuurien muutos (fyysisestä hyvinvoinnista maankäyttökäytöihin) ja innovaatiokokonaisuus näiden toisiinsa hitsaajana.

- Osallistumme mielellämme keskusteluun taloudellisista ja yritystoiminnallisista elinkeinorakenteeseen liittyvistä näkökulmista. Sieltä tulee uudentyyppisiä toimintatapoja ja innovaatiokokonaisuuksia. Pidettävä silmällä myös yhteyttä muihin ohjausvälineisiin: hallitusohjelman linjaukset, muiden hallinnonalojen strategiat, substanssiministeriöiden lainsäädäntö (esim. maankäyttö) ja vireillä oleva normatiivinen säätely. Toisaalta toisinkin päin, tämä ryhmä voi sparrata vireillä olevia lainsäädäntöhankkeita.
- VM:n puolelta muistettava Julkisen hallinnon strategia. VM:llä on valmiudet osallistaa erityisasiantuntijoita pistemäisesti työhön. Pidämme silmällä taloudelliseen kestäväan kehitykseen liittyviä linjauksia strategiaryhmän työssä - ne kytkettyinä ja toimintatapojen, toimintaympäristön ja innovaatioiden muutoksiin. Kestävästä kehityksestä käsin pelkistyvät julkisen talouden suunnitelmaan ja finanssipolitiikan pitkälinjaisuuteen liittyvät teemat, jotka ovat luonnon virkistyskäyttöön liittyvää ainesta, ja aikanaan pelkistyvät kehys- ja budjettiratkaisuihin. On hyvä katsoa mahdollisimman toiminnallisesti perusteltuja ratkaisuja.

Satu Pääkkönen (ELY-keskukset, Y-vastuualueet)

- Kysytty etukäteen Suomen eri ELY-keskuksilta ja saatu samansuuntaisia terveisiä (mm. Kainuu, Pohjois-Savo, Häme, Lappi).
- Haasteena voi olla jatkossa virkistysintressien yhteensovittaminen (maastopyöräilijöitä, moottorikelkkailijoita, vaeltajia). Ollaan myös entistä vaateliaampia palveluille. Esimerkiksi majoitusten osalta voi aiheuttaa omat haasteensa kaavoituksen suhteen.
- Myös harvaan asutuilla alueilla lähivirkistysalueiden käyttö on runsasta, ovat tärkeitä ja käyttö on lisääntynyt. Ei haluta välttämättä lähteä kauas, lähimetsä riittää virkistykseen. Kuntien lähivirkistysalueiden tuelle toivotaan jatkoa YM:ltä.
- Olisi hyvä, että kunta pyrkisi omistamaan virkistyskäyttöön osoitettavat alueet, näin pysyvien reitistöjen hallinnointi olisi helpompaa.
- On tärkeä hyödyntää kansallispuistoja siten, etteivät luontoarvot vaarannu. Yhteensovittamisessa kunnilla ja maakuntien liitoilla tärkeä rooli miettiä, mitä rakenteita ja palveluja kehitetään näiden luontoarvojen ympärille (miten yrittäjien palvelut toteutetaan niin, että luontoarvot olisivat kuitenkin ykkösenä).
- Nyt on uusia käyttäjäryhmiä: ei välttämättä tiedetä jokamiehenoikeuksista, tulenteosta, roskaamisesta jne. Ohjeistusta tarvitaan. Luonnon virkistyskäyttö mahdollisimman ohjatuksi.
- Maastopyöräily ja sähköavusteiset pyörät tuotu erityisesti esiin, niin Lapissa kuin etelässä (vrt. patikointireitit). Luonnon kulumisen.
- Kotimaisen matkailun palvelut eivät kohdistu välttämättä oikein. Esimerkki Pallakselta: hotellin piha täynnä autoja, mutta hotelli kiinni eikä palveluja ihmisille. Yhteensovittamista mietittävä.

Marianne Selkäinaho (MMM)

- Kattavasti jo tuotu teemoja esiin, jotka hallinnonalallamme relevantteja.

- Luonnontuotteet, kuten sienet ja marjat, ovat myös virkistyskäyttöä, nousseet koronan aikana arvoon. Samoin metsästys ja riistanhoidolliset tehtävät.
- Saariston ja vesistöalueiden kestävä hyödyntäminen. Saaristoasian neuvottelukunnalla on hyvinvointivaikutuksista ja luonnon virkistyskäytöstä uusilla nettisivuilla.
- Erityisesti saaristoon ja luonnon virkistyskäyttöön liittyen saavutettavuus on tärkeä asia eri-ikäisille, -kuntoisille ja eri tavoin liikkuville.
- Maaseudun kehittämisohjelmasta on kuluvalle ohjelmakaudella rahoitettu yli 900 matkailuun liittyvää hanketta - maaseudulle kohdistuneista aika pitkälle luontoon liittyvään matkailuun. Paljon on tehty oppaita ja reitistöjä.
- Tiedossa ja taidossa on vielä paljon tehtävää ja siinä on ehkä liiketoimintapotentiaalia. Mitä luonnossa saa tehdä, ja mikä on kestävää.
- Green Deal –kokonaisuus tulee ohjaamaan rahoitusta. Kestävät ratkaisut tulevat olemaan keskiössä ja nousee tässäkin teemassa tärkeään rooliin.

Ida Honkanen (TEM)

- TEM mukana ensisijaisesti matkailunäkökulmasta, vastaa Suomen matkailun koordinaatiosta. Viimeisin matkailustrategia päivitettiin juuri ennen koronaa vuonna 2019. Visiona siinä on, että omaperäinen ja uteliaisuutta herättävä Suomi on Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde.
- Matkailualan kestävydessä tunnistettu neljä painopistealuetta: kestävän kehityksen mukaisen toiminnan tukeminen, digitaaliseen muutokseen vastaaminen, saavutettavuuden kehittäminen matkailualan tarpeet huomioiden sekä kilpailukykyä tukevan toimintaympäristön varmistaminen.
- Suomen matkailun vetovoimatekijät perustuvat luontoon.
- Keskeisenä lähtökohtana ja tavoitteenamme on matkailustrategian luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua koskevien kirjausten yhteensovittaminen luonnon virkistyskäytön strategian kanssa. Ja miten nämä strategiat tukevat toistensa toimeenpanoa.

Maria Torttila (LVM)

- Virkistysalueiden saavutettavuus liikenteen näkökulmasta. Valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma tulee ohjaamaan seuraavat 12 vuotta toimenpiteitä, mitä väylille tehdään ja painotetaan.
- Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma tukee tätä strategiaa. KÄPY-ohjelmassa on kaksi näkökulmaa: arkiliikkuminen (kävelen ja pyöräillen luonnossa) ja pyörämatkailun edistäminen.

Erja Metsäranta (OKM)

- Liikuntapaikkarakentamisten valtionavustuksiin liittyen: mitä eroa on pienellä hankkeella, jota kunnat toteuttavat ja virkistyskäyttöstrategiakohteella? Näitä yhdistää se, että kaavoituksessa on otettava huomioon.
- Kestävän kehityksen näkökulma: paikat täytyy olla lähellä.

- Omakin kokemus vuoden etätöissä olon aikana, kun liikunta on lisääntynyt todella paljon: ei niitä paikkoja kuitenkaan ole niin paljon, saavutettavuus on ongelma. Autolla joutuu melkein lähtemään, jos haluaa metsäalueeseen lähteä kaupungista.
- Esteettömyys, tasa-arvo, saavutettavuus. Kansanterveyteen liittyvät asiat kuuluvat meille kaikille.

Puheenjohtaja Tarja Haaranen totesi kuullun osoittavan, että työhön on paljon erilaisia rajapintoja. Yhteensovittamista eri strategioiden ja ohjelmien kanssa on syytä tehdä. Hän totesi, että on erityisen tärkeää miettiä, mikä on rajaus luonnon virkistyskäyttöstrategian sisällöksi.

Eki Karlsson totesi puheenvuorojen myös osoittavan, että ulkoilu on hyvin monimuotoinen. Vaarana on lähteä strategiatyössä hyvin pienille poluille.

4. Katsaus luonnon virkistyskäytön tilannekuvaan sekä strategiatyön lähtökohtiin

Miliza Malmelin ja Matti Nieminen (YM) alustivat strategiatyön lähtökohdista ja tavoitteista. Esitys tulee nähtäville ohjausryhmän käytössä olevalle Tiimerin työalueelle. Kiinnitettiin huomiota muihin strategioihin ja ohjelmiin. Osallistujille esiteltiin samalla myös Luonnonvarakeskuksen toimittamia luonnon virkistyskäytön valtakunnallisen inventoinnin tuoreimpia, alustavia tuloksia. LVVI3 –tutkimus jatkuu vielä tämän vuoden aikana. Alustuksen yhteydessä jaettiin viestikentässä myös linkki aiempiin LVVI-tutkimuksiin liittyen: metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi/tietoa-ulkoilusta.htm

5. Strategiatyön organisoituminen ja ohjausryhmän työskentely

Matti Nieminen jatkoi kertomalla suunnitellusta työskentely- ja osallistamistavasta sekä työskentelyn alustavasta aikataulusta vuonna 2021. Tämäkin osuus tulee nähtäville ohjausryhmän käyttöön Tiimerin työalueelle.

6. Muut mahdolliset asiat

Ei ollut.

7. Kokouksen päättäminen ja seuraavat kokoukset

Seuraavat kokoukset ovat torstaina 25.3.2021 klo 13-15, torstaina 26.8.2021 klo 13-15 ja keskiviikkona 8.12.2021 klo 9-11. Matti Nieminen lähettää kalenterikutsut seuraaviin kokouksiin (kokouksen jälkeen kävi ilmi, että joulukuun kokouspäivää oli aikaistettava päivällä, uusi päivä on siis edellä mainittu 8.12.2021).

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 14.00.